

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME AÇISINDAN GÖLLER VE YAŞANAN TEHDİTLER: AKŞEHİR GÖLÜ ÖRNEĞİ

Handan ERDAL*

ÖZET

Göllerin biyolojik zenginlikler, doğal güzellikleri, hayvan verimliliği ve fiziki özellikleri insanların ilk tercih ettikleri ortamları oluşturmuştur. Bu alanların teknolojik gelişmelerle birlikte tahrip ve yok etme çalışmaları, ekosisteme önemli oranda zarar verecek düzeylere ulaştığı bilinmektedir. Göllerin, tarım ve yerleşim alanlarının artık elan olarak görülmesi ve ekosisteme insanlara olumsuz müdahaleleri doğal alanlarımızın sürdürülebilirliğinde ciddi kaygılara sebep olmaktadır. Akşehir Gölü'nün ekolojik yapısı, çevresindeki 81 yerleşim alanının etkisi altındadır. Bu çalışmada, Akşehir Gölü'nde insanların son 51 yıldır çeşitli nedenlerle sürdürdükleri yanlış müdahalelerin, gölün ekolojik yapısında oluşturduğu olumsuzluklara sonuçlarını ve gölün mevcut yapısının korunmasıyla ilgili çözüm önerileri araştırılmıştır. Akşehir Gölü ve çevresinde yürütülen etüt ve gözlemler, havzada konu ile ilgili yapılmış araştırmaların ve literatürlerle desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akşehir Gölü, Sulak Alan, Sürdürülebilir Gelişme, Katılım.

JEL Sınıflaması: Q01

LAKES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ON EXISTING THREATS:

AKŞEHİR LAKE CASE STUDY

ABSTRACT

The biological abundance, natural beauty, coast productivity and physical characteristics of lakes have constituted habitat preferred by the people firstly. It is known that, technologic developments destroyed to ecosystem in this area and this is very harmful. To be seen as poor region of agriculture-settlement areas of lakes and negative intervenes of people to ecosystem is caused anxieties forming on consciousness of our natural areas. Ecological structure of the Lake has been affected by the 81 settlement in surrounding area. In this study, it was aimed to determine, solution suggestions related protection of Akşehir Lake's structure. Also, for the last fifty years, the people have been continued wrong intervenes to Lake Akşehir and this position has been caused negative results. Another goal of this study was to determine of these negative results and to bring solution suggestions. Observations and researches made in Lake Eğirdir and its environment have been supported by related literature and studies.

Key Words: Akşehir Lake, Wetland, Sustainable Development, Participation.

JEL Classification: Q01

GİRİŞ

Buğün gerek dünya gerekse Türkiye özel olarak kalkınmanın öncelikli boyutuna ve doğası itibarıyla altın alıp çıkarmaya yönelik bir kapitalizmin ve sanayileşmenin yarattığı olumsuz sonuçlarla yüz yüzedir. Çözüm olarak insan-çevre ilişkileri sorun, bu diğer deyişle insan dışındaki ekosistemin sürdürülebilirliği, tartışılır bir biçimde yüzsüz bir konu haline gelmiştir. Doğal kaynaklara rasyonel kullanımla insan-doğa ilişkisini arzıdaki diğer çevre sorunları ile kaynağın ve değerleri çok önemli bir yer oynamaktadır. Doğal ve kültürel çevre varlıklarının korunması ve sürdürülebilirliği 21. Yüzyıldaki en önemli konulardan biridir. Bu sorun yaşadığı ve belirli bir ölçüde çözümlenmesi için çok önemli olan kaynaklarıyla ilgili çeşitli platformlar oluşturulmakta, ulusal arası toplantılar düzenlenmekte ya da küresel düzeylere taşınmaktadır.

Ekolojik kalkınma sürecinde kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik yanlış konular tartışıldı, çevre varlıklarının değer kaybetmesine neden olmadık, gelecek kuşaklara aktarılmasına engel olmadıkla. Özellikle son yıllarda gerçekleştirilen sulak alanların kuruması ve heraberrinde yaşanan sorunlar insanlığın büyük bir tehlikeye girmesine sebep olmuştur. Üstelik ekolojik zenginliklerin yitirilmesine neden olacak, yaşamal ve ekonomik bakımından çok önemli olan sulak alanlardan olan göller modern insanın bilinçsizliğiyle müdahaleleri sonucu en geç dönüşümü olarak olan değişimlere uğatılmıştır.

Doğal sulak alanlarda ki çeşitlilik sorunları, teknolojinin gelişmesi ve insan hayatı olarak hızlı bir ekonomik kalkınma ile birlikte insan çevresinin etkisiyle su kaynakları ve suyun zülfu artmasıyla kaynaklarımızın ise de, bilimsel olmayan müdahaleleri yan sıra yanlış uygulanan kalkınma politikalarının etkisiyle açığa çıkmıştır (Wetzel 1975, Koculu 1996). Dünya'nın iklimine göre özellikle 1970'li yıllarda, yağmur ormanlarındaki hızlı yok oluş bilimsel alanların göllerine sulak alanlara çevrilmesine neden olmuştur (Duman, 2020). Bu süreçte sulak alanların en az yağmur ormanları kadar önemli doğal sistemler olduğu kanıtlanmaya ve birçok kez sulak alanları korumaya yönelik bir dizi ulusal ve uluslararası çözüm alınmaya başlanmıştır. İlk aşamada bunların başında da "Su Kalkınma Yürütme Alanları Olarak Uluslararası Önemli Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi" ya da kısa adıyla Ramsar Sözleşmesi gelmektedir (Aydın, 1992).

Ülkemizin en önemli tarım alanları da sulak bölgelerden birinde bulunur, pek çok canlı türü için barınak alanı olan, aynı zamanda da insanlar için yapıldığı bir amaçla ekolojik canlılığın kaynağı olan Akşehir Gölü de Ramsar Sözleşmesi kapsamına konulara alınmıştır. Sürdürülebilirliği sağlarken aynı zamanda yönelik uygulamaların yapıldığı sulak alanlarımızda bir sorunlar. Su kısıtlısı olan göller için kısıtlı bulundukları yok olma riskleri, sadece ekolojik bir tehlike insan etkisiyle kalkmaz, sulak alanların geleceğini de tehdit etmektedir. Ulusal ve Uluslararası düzeyde olduğu gibi Akşehir Gölü için "çevre sorunları"na yönelik program arayışlarının "Sürdürülebilir Kalkınma" ve "Kalkın" kavramları doğrultusunda geliştirilene geniş bir şekilde ve bu amaçla yönelik bir stratejik olmaya başladık, geliştirilmekteyiz. Sürdürülebilir kalkınma ekolojik, ekonomik ve sosyal yönlerini modelledi, çevrenin sürdürülebilirliğini sağlarken, halkın katılımını sağlayan, bir yönetim olmaktadır. Ancak ulusal Ramsar Sözleşmesi içinde korunmasını gerekten sulak alanlar sisteminde yer alınmasını hayata geçirilen çalışmalar ve uygulanan projeler inşaatlarında, su koruma alanı sürdürülebilirliğini sağlarken aynı zamanda uygulanan yönetim modellerinin pek de etkili sonuçlar açığa çıkarmadığı görülmektedir. Tüm bu çalışmaların değerlendirilmesinde uluslararası çözümlere ilk bölümünde öncelikli olarak, çevre koruma politikalarının temelini oluşturan "Sürdürülebilir Kalkınma" ve "Kalkın" kavramlarının genel olarak bahsedilmekte. İkinci bölümde doğal yapıdan çok önemli olduğu için Akşehir

Gölü'nün sorunları bugünkü duruma gelmesinin nedenleri, uygulanan "Sürdürülebilir Kalkınma" ve "Katılım" a dayalı çevre koruma politikalarının yetersiz kalan yönleri saptanmıştır. Aynı zaman da Akşehir Gölü'nün sürdürülebilirliğini sağlama yöneltik halkın katılımına dayalı bir yönetim anlayışının olasıdır. Son bölümde ise Akşehir Gölü ve bölgesinin yönetim yapısına ve yeni bir çevre koruma modeli oluşturulmasına yönelik yön. gösterici bir model açığa çıkartılarak genel değerlendirme yapılmıştır.

1.SÜRDÜREBİLİR KALKINMA KAVRAMI

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, uluslar arası sistemde gündeme gelen sürdürülebilir kalkınma, anlam tanım bakımından kesin olarak sınırları belirlenmiş değildir. Bu kavramı oluşturan "sürdürülebilirlik" ve "kalkınma" olgularına getirilen farklı tanımlamalar, ortak bir tanımın oluşmasını engellemiştir (Kılıçoğlu, 2005:16).

Sürdürülebilir kalkınmanın ilk tanımı; UNDP'in 1987 yılında yayınladığı Brundland Raporu olarak bilinen, Ortak Geleceğimiz Raporu'nda yapılmıştır. Raporla Sürdürülebilir Kalkınma; "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeye olaraktan ödün vermeksizin karşılamak" şeklinde tanımlanmıştır (TÇSV, 1991:71). Tanımda doğrudan bir çevreye vurgu yapılmamaktadır. Ancak ihtiyaçların içerisinde sağlıklı bir çevrenin de yer aldığı düşünülmektedir. Gelecek sürdürülebilir kalkınma kavramına şu şekilde tanımlanmaktadır;

"Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği iyi anlamayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararlarını da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesiyle çevre üzerinde bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşüdür" (Keleş, 1998: 112).

Kamu hizmetlerinin sunulması sürecine katkı yapan Temel sürdürülebilir kalkınma; "temel çevresel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin, bu hizmetlerin, dayandığı ekolojik ve toplumsal sistemlerin varlığı tehdit etmeksizin, herlese sunabildiği gelişim olarak tanımlanmaktadır (Tortak, 2004: 264). Koruyucu biyolojik çeşitlilik açısından ele alan Demirayak'a göre kavram, "insanoğlunun parçası olduğu ve varlığını sürdürülebilirliği için temel desteği sağlayan ekosistemlerle uyumlu denge içinde yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve geliştirilmesi"dir (Demirayak, 2002: 4). Fırsunoğlu kavramı ekonomik yönüyle değerlendirmekte ve sürdürülebilirliği, "iktisadi çevre ve kültürel kaynakları arasında uzun dönemli entegre ve sistematik bir denge sağlamayı gerekli kaçınılmaz kıldığı"nu, altını çizmektedir (Fırsunoğlu, 1998: 13). Birçok iktisatçı ve ekonomist ise sürdürülebilir kalkınmayı ekonomi açısından ele alması gerektiğini belirterek, ekolojinin bu süreç içerisinde sadece bir aksesuar niteliğinde kaldığını savunmaktadırlar. Örneğin Uslu, kavramı sürdürülebilir büyüme olarak tanımlayarak, ekolojisi ekonomik bileşenlerin bir parçası olarak değerlendirmenin tersine, ekonomiyi ekolojinin bir parçası olarak değerlendirmenin gerektiğini savunmuştur (Uslu, 1998: 42).

Kavramı açıklayan tanımlar genel olarak incelendiğinde, iki temel olgu "sürdürülebilirlik" ve "kalkınma" öne çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı, bir şeyin sürekli olmasını devamlılığını ifade etmektedir. Kalkınma kavramı ise; salt bir büyüme anlamından farklı olarak, niceliksel bir değişimden, ilerlemenin ve iyileşmenin aynı zamanda niteliksel olmasını da ifade etmektedir (Mengi- Alagan, 2003: 2).

1.1.Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamı ve Koşulları

Kavramın çok yönlü olması, genel geçer bir tanımın yapılmasını engellemiştir. Ancak değişen tanımlarda kullanılan ortak ifadelerle sürdürülebilir kalkınmanın kapsamını belirlemek mümkündür. Kavramın sosyal ekonomik ve çevre boyutlarını ortaya koyan tanımlarla kullanılan ortak ifadeler şunlardır:

- 1-Kalkınmanın herkesin temel gereksinimlerini karşılamta fırsatı tanınması,
- 2-Yoksulluğun azaltılması, çevre politikaları ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın bütünleştirilmesi,
- 3-Gelecek kuşakların da çevreden yararlanma hakkının olduğu ve bunun için kaynakların akılcı yollarla kullanılması (Tokeli, 2001: 729).

Sürdürülebilir kalkınmayı bu doğrultuda üç ana kavram düzeyinde ele alabiliriz. Bunlar büyümeyi kışatan ekonomik sürdürülebilirlik, kalkınma, verimlilik ve bunların çevre üzerinde en az düzeyde etki ile gerçekleştirilmesidir. Ekosistemin hızlanışından sağlanması, taşıma kapasitesi, biyolojik çeşitliliğe dikkat edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğe delil edilmektedir (Khan, 1995: 297).

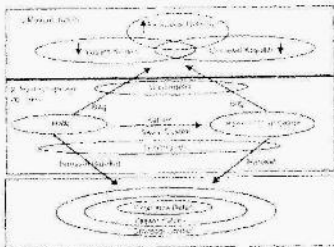
Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma ekonomik kalkınmadan vazgeçmeyi kapsamamaktadır. Aksine ekonomik kalkınmanın sonucunda ortaya çıkan oluşumların devam edeceğini kabul etmektedir. Bu temel noktadan hareketle sürdürülebilir kalkınmanın ilk şartı; ekolojii ekonomi içinde bir bileşen olarak görmek yerine, ekonomiyi ekoloji bileşeni içerisinde kabul etmektir (Kılıçoğlu, 2005: 24). Parayotou (1995) çalışmasında özellikle gelişmiş ülkeler de çevre yönetimi ile politikası, sürdürülebilir kalkınma ve ekonomi politikalarına ayrılmakta olduğunu belirtmiştir (Torlak, 2007:10). Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olan kapsam analiziyle birlikte Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu'nun Ortak Geleceğimizi Raporunda sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri; büyümeyi canlandırmak, büyümenin kalitesini değiştirmek, temel insani ihtiyaçları karşılamak, dengeli bir nüfus düzeyini garanti altına almak kaynak tahasını korumak, teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve karar vermede çevre ile ekonomiyi birleştirmek olarak belirtilmektedir (TÇSV, 1991: 78).

1.1.1.Sürdürülebilir Kalkınma Koşulları

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için sosyal, ekonomik ve çevre açısından gerekli koşulları, yerine getirmesi gerekmektedir. Bunlar;

- 1-Halkın yönetime katılmasını sağlayan bir siyasal sistem,
- 2-Sürdürülebilir üretim ve teknik sağlayan ekonomik sistem,
- 3-Çevreye duyarlı, çevreye saygı gösteren bir üretim sistemi,
- 4-Yeni arayışlar içinde olan, teknolojik sistem.
- 5-Ticaret ve finansmanda sürdürülebilir gelişmeyi sağlayacak olan uluslararası sistemdir (TÇSV, 1991: 96).

Bu koşulları sürdürülebilir kalkınma dönüşümün de yarı alması Şema 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Sürdürülebilirliğin Dönüşümü (Macnaghten-Jacobs, 1997: 9)

2. KATILIM KAVRAMI

Genel anlamıyla katılım; belli bir amaç için oluşturulmuş birlikteliklere dahil olmak olarak tanımlanabilir. Kavramı kamusal açıdan ele alan Keleş'in tanımı şöyledir:

"Bir yerel topluluğun üyelerinin, yaşadıkları çevreyi etkileyen siyasal tasarı, izleme ve yargıların oluşturulmasında görev alanlarını, tasarılarına örgenlerini karşı karşıya buldukları seçenekler üzerine görüş belirtmesini sağlayan etkin çalışma yöntemidir" (Keleş,1998:70).

Eroğlu katılımı; devlet yönetimine katılım olarak ele alırken ve bu konuda getirilen tasarıların ortak noktasını halkın yönetiminde söz sahibi olması olduğunu belirtmektedir (Eroğlu, 1991: 13). Fındıklı, "katılımı yönetim"i yönetimde açıklık olarak ifade etmekle, halkın yönetime katılmasıyla şeffaf bir yönetimin olacağını savunmaktadır. (Fındıklı,1999:104). Katılıma birbirinden ayrı yölerini belirten bu ifadeler; anlamak mümkündür. Ancak burada öncü olan kavramın sınırlarını belirlemektedir. Dolayısıyla katılımı çevre sorunları dahilinde ele aldığımızda, anlam farklılaşmaktadır. Ortamların yok edilmesi, deniz ve hava kirliliğinin önlenmesi konusunda katılımın kavramının içeriği değişmektedir. (Çoşkun, 2005:546).

2.1.Halkın Çevre Yönetimine Katılımı

İnsan, çevre ile bu bütün oluşturmaktadır. Günümüzde toplumların gelecek kaygısı, bugün ve gelecekte de yaşanabilir bir çevreye sahip olmayı istemesi, çevreyi insanlığı ortak irası yapmış ve bundan yararlanma hakkını da birlikte getirmiştir. (Hamamcı,1983:171). Çevre hakkı olarak biçimlenen bu hak, insanlara çevresi ile ilgili alınan kararlarda yer alması, görüşlerini belirtmesi, çıkarlarını savunması olanakları da sağlamaktadır. Bu nedenle çevre yönetimine katılımı çevre hakkının doğmasıyla açığa

çıkmuştur. Burada ki temel amaç, çevre sorunlarının daha iyi belirlenmesi ve sorunların ortadan kaldırılmasıdır. Çevresel kararlarda çok yönlülüğün sağlanması amaçlanmaktadır.

Çevre yönetimine halkın katılımı, sorunların önlenmesinde önemli bir uygulama olmasına rağmen, çözüm için kesin bir yol olarak görülmez. Çünkü ortak bir çevreyi paylaşan toplumun içinde yer alan değişik çıkar kesitlerinin, çevreyi birbirinden farklı şekilde algılaması kaçınılmazdır. Bu nedenle, çarşan çıkarların insan faaliyetlerinin vazgeçilmez öğesi olan çevre üzerinde uzlaşması ve çevreyi ortak yarar noktası yapması oldukça güçtür (Hamamcı, 1983: 178).

Türkiye de özellikle sulak alanları korumak sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için geliştirilen çevre koruma politikalarına baktığımızda halkın çevre yönetime katılımının oldukça kısıtlı kaldığını görülmektedir (Örnez, 2005: 649). Katılımdaki kısıtlılığın yansımaları çevre yönetiminde kendisini göstermektedir. Siyasal katılımın bir gereği olan sosyal, kültürel ve siyasi koşulların Türkiye de gerçekleştirdiği varsayımına dayanılarak, çevre yönetimine halkın katılımı incelendiğinde, katılımın sağlanmasının birinci koşulu çevre bilincinin gelişmesidir. Bu nedenle çevre için eğitimin sağlanması çok önemlidir. Türkiye de bu kapsamda yapılan değerlendirme de; birçok kurumun, kuruluşun ve sivil toplumun örgütünün çevre için eğitim çalışmalarını da yer aldığı ve bu konuda bazı yasal düzenlemelerin yapıldığı ancak herhangi bir politik uygulamanın oluşmadığı söylenebilir (Şengül, 2001: 139).

Katılımın sağlanması için halkın yönetiminden haberdar olması bilgi ve beğelere ulaşması gerekmektedir. Türkiye de Çevre Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliği ve Hava Kalitesinin Korunması (HKK) Yönetmeliği bu kapsam da sayılabilecek yasal düzenlemelerin arasında yer almaktadır. Çevre konularına halkın katılımı demokratik toplumlarında olağan bir durumdur. Çevre yönetiminin kurumsal olduğa ülkelerde katılımın daha etkili olarak gerçekleşmektedir. Türkiye de çevre konularına halkın katılımı, siyasi partilerin, profesyonel kuruluşların, çevre ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının, belediyelerinin, basın yayın kuruluşlarının önderliğinde gerçekleşmektedir. Bu katılımlar çevre sorunlarına çözüm getirmekte, çevreyi tehdit eden kirlilik problemlerini yaratan kararlara, planlara ve sürmekte olan faaliyetlere tepki göstermek şeklinde olmaktadır (Kerestecioğlu, 2006: 12-14).

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KATILIMA BAĞLI POLİTİKALARIN AKŞEHİR GÖLÜNDE UYGULANMASI VE ETKİLERİ

Akşehir Gölü'nün kuruması ve kirlenmesi sonucu da çevredeki doğal yaşam ile orta ve uzun dönemde yöredeki tüm beşeri ve iktisadi şartları negatife çevirme eğilimi taşıyan sorunların oluşmasına neden olan hususları öncelikle olarak yakından incelemekte fayda bulunmaktadır. Çünkü her bir faktörün alana olan olumsuz etkisinin kaynağında Akşehir Gölü'ne uygulanan sürdürülebilir kalkınmaya dayalı çevre politikalarının yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Yapılan alan araştırması sonucunda gerek halkın görüşleri gerekse yetkililerin vermiş olduğu bilgilerle yapılan projelerin etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda, Türkiye de uygulanan sulak alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik politikaların ne kadar olumsuz sonuçları beraberinde getirdiği saptanmıştır. Mevcut olan Akşehir Gölü'nün çevre sorunlarına ve bunlara yönelik uygulanan sürdürülebilir kalkınmaya dayalı politikaların ve etkilerini şu şekilde ele alabiliriz:

3.1. Baraj - Göletlere Yönelik Projeler ve Etkileri

Akşehir Gölü Kuruma Derneği (AGKD) başkanı Özer (2008) 'e göre Akşehir Gölü'nün kuruması: "Özellikle su kaynakları kısırlı olan kapalı havzalardaki akarsularda inşa edilen barajlar ile sulama amaçlı setler, suya havzanın irtifası yüksek noktalarında tutarak havzanın aşağı kesimlerine olan su akışını azaltmaktadır. Bu durumda, havzanın orta kesimindeki yeraltı suları zayıf derecede azalmakta ve bazı durumlarda havzalardaki göller tümeyle kurumaktadır. Örneğin, Sultan Sazlığı, kendisini besleyen akarsulardaki barajlar nedeniyle bugün tümeyle yok olmuş bir sulak alandır. Özellikle Orta Anadolu'da buna benzer başka pek çok örnek bulmak mümkündür. Akşehir Gölü için de, bu durumun kısmen geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Gölü besleyen dere ve çaylar üzerinde kurulmuş olan engeller, gölün zaten zayıf olan beslenme kaynaklarını daha da azaltmaktadır. Örneğin, Doğanhisar bölgesinde kurulan bir sulama amaçlı gölet, Gölü dökmek en önemli kaynak olan Adayan Çayı'ndaki su seviyesinin yarıdan daha aza inmesine neden olmuştur. Ayrıca, Saray ve Nadi Çayları da sulama amaçlı aşırı su çekimi nedeniyle kuruma noktasına gelmiştir (Erda, 2008: 53)."

AGKD başkanı Özer (2008)'in belirttiğilerinde, yola çıkarak mevcut araştırmalar ele alarak incelendiğinde karşımıza farklı bir husus çıkmaktadır; Akşehir Gölü ile bağlantısı ortak bir su toplama havzasında olan Eber Gölü'nü besleyen Akar Çay üzerinde yapılan benzeri tesisler de, yine Akşehir Gölü'nün küçülme eğilimini hızlandırmaktadır. Akşehir İlçe Tarım Müdürlüğünden alınan bilgiler ışığında karşımıza ekolojik sisteme yapılan endüstriyel amaçlı projelerin zararlarının ne kadar çok olduğu anlaşılmaktadır. Burada en belirgin örneği; Devlet Su İşleri bölgede küçük çaplı sulama projelerine 60'lı yıllarda başlanması ve Akar Çay üzerine iki baraj inşa ettirilmesi Seyitler Barajı (1963) ve Selevir Barajı (1967). DSİ, bu barajların göberin toplam alanına yaklaşık % 10'luk bir düşüşe neden olduklarını saptamıştır fakat herhangi bir önlem alınmadığı ortaya çıkmaktadır. Şu anda Akar Çay üzerine inşa edilen Kayabelen, Kırka ve Ardeğirmen Barajları, tutulan su miktarını iki katına çıkararak Eber ve Akşehir göllerine olan su akışını azaltacağı talimatı edilmektedir. DSİ'nin uygulanmaya koymakta olduğu projede Eber Gölü sulanının, Taşköprü bağlantısından Akşehir Gölü'nün kuzeyindeki sulama kanallarına verilmesine öngörülmüştür. Yazın dönemdeki su kirliliğini göze alan DSİ projede değişikliklere gitmiş, 52.000 hektar olan sulanacak alanın 12.400 hektara indirmiştir. Ashula bu çözüm de karşımıza mevcut kaynakların kullanımını kısıllayacak sürdürülebilirliği sağlamanın yolunu kendü yaptıkları projelerdeki yanlışlıkları kaldırarak sulama alanlarının azaltılmasını uygulamaya gitmişler; dolayısıyla bu da çiftçilerin hem üretimini kısıtlarız hem de halkı mevcut alanını sağlayabilmeleri için gölün suyunu hileşesizce kullanmaya itmiştir. Çünkü uygulanan projelerde halkın çevre yönetimine katılımı etkin bir biçimde sağlanmamıştır.

DSİ hesaplarına göre sürdürülebilir halkınmaya dayalı bu proje Akşehir Gölü'nün alanında 3200 hektarlık ek bir düşüşe neden olacaktır. Gölde son yirmi yılda yaşanan küçülme göz önüne alındığında, bu yeni projelerin, Akşehir Gölü'nün geleceği için ümitsiz bir tablo yaratacağı görülmektedir.

3.2.Tarımsal Amaçlı Aşırı Su Tüketimini Önlemeye Yönelik Projeler ve Etkileri

Türkiye'nin tatlı su potansiyelini yaklaşık %10'luk bölümünü yeraltı suları oluşturmaktadır. Yeraltı suları aynı zamanda sulak alanları besleyen önemli kaynakların başında gelmektedir. Pek çok işlevi olmasıyla birlikte, özellikle denizin etkisini azaltarak kıyılardaki ve lagünlerdeki tuzlanmayı önlemektedir. Kıyılardaki aşırı yeraltı suyu çekimi bu

işlevi sona erdirerek ve tuzlanmaya neden olmaktadır. Tüm dünyada ve ülkemizde yeraltı suları son zamanlarda bilinçsizce gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınma politikalarının etkisinden ve halkın çevre yönetimi sürecinde bilinçlendirilmemesinden dolayı hoyratça kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Çünkü çoğu kaçak kullanımlar sonucunda, yeraltı suyu rezervlerinin gün geçtikçe azalışı kirletildiği belirtilmektedir (Kazancı, 1986). DSİ'nin yapmış olduğu araştırmalar sonucunda sadece Akşehir gölü çevresinde 300 u aşkın su kuyusunun bulunduğu açıklanmıştır (DSİ, 2005). Bu açıklamayı yine Çınar Mühendisliğin yapmış olduğu araştırma raporunda açıkça doğrulanmaktadır (bkz. Çınar Mühendislik, 2005: 12). Ayrıca gölden pompalarla su çekilmekte ve göl çevresindeki 6.350 hektar tarım arazisi sulanmaktadır. Sığ bir göl olan Gölçayır çevresinde yaşayanların en önemli geçim kaynağı balıkçılıktır. Bölge halkı pölerdeki kirlilikten ve suyun azalmasından doğrudan etkilenmektedir. Kızören Obroğru'nda su seviyesi son 30 yılda yeraltı suyunun aşırı kullanımı sonucunda 30 m düşmüştür (Kazancı, 1998). Bu durum açıkça bize tarımsal amaçlı aşırı su kullanımının Akşehir Gölü'nün sularını çekilmesinde ne kadar çok etkili olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra üst kesimlerdeki tarım alanlarının yerleşme ve sanayiye açılması, hızlı nüfus artışı ve yoğun göç deladaki doğal alanlar üzerindeki baskının artmasına neden olmuş, göl çevresindeki geçici sulak alanların tuzlanmasını yakını ilirine edilerek tarıma açılması da etkili olmaktadır. Sonuç itibarıyla sürdürülebilir kalkınmaya bağlı olarak hidroloji yönetiminden kaynaklanan aksaklıklar ve batakar nedeniyle ortaya çıkan sorunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1-Akşehir Gölü sulama amaçlı aşırı kullanılmaktadır.
- 2-Tarım için sulama kanalları kontrolsüz yapılmaktadır.
- 3-Sultandagi eteklerinde 300'den fazla kuyu bulunmakta ve halanda açılmaya devam edilmektedir.
- 4-Dağdan gelen sular çevrilerek sulamaya kullanılmaktadır.
- 5-Eber ve Akşehir gölleri arasına regülatör konmuştur.
- 6-Alanda yaklaşık 16.000 ha'lık alanda sulı tarım yapılmaktadır.
- 7-Derelerin suyu göllere ulaşmamaktadır.

Akşehir Gölü kurumasını Akşehir Gölü Koruma Derneği (AGKD) başkanı Özer (2008) şu şekilde açıklamıştır: "Akşehir Gölü'nü besleyen yeraltı kaynakları da, göl çevresinde yoğunlaşan Arzevzen kuyuları ve tarım amaçlı aşırı kullanım nedeniyle, hızla azalmaktadır. Öte yandan, genelde Türkiye'de sulama suyu fiyatlarının düşük olması tarımda aşırı su kullanımına neden olmaktadır. Mevcut su ücretleri işletme ve bakım masraflarını karşılamaya yeterli değildir. Su fiyatının gerçek değerinden düşük olması, aşırı su kullanımına ve çevresel sorunlara neden olmaktadır... Suyun fiyatlandırılması, suyun daha az kullanılmasını ve su tasarrufunu sağlayan itici bir güçtür. Ülkemizde suyun fiyatı genellikle sudanan alan ve hiski çeşidine göre belirlenmektedir. Su ücreti toplama oranı 2000 yılında DSİ tarafından işletilen sulamalarda %76.3, sulama birliklerinde ise %68 olarak gerçekleşmiştir. Ancak toplanan miktar tahakkük ettirileden daha düşük olmaktadır. Bu özellikle DSİ tarafından işletilen sulamalarda, DSİ yasasındaki gecikme cezasının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Sulama birliklerindeki su ücreti toplama performansı, DSİ sulamalarından daha yüksektir. Bu sulama birliklerindeki su fiyatlandırma ve ceza sisteminin başarısının bir sonucudur (Erdal, 2008: 55)."

AGKD başkanı Özer' in belirttiğinden açıkça anlaşıldığı gibi tarımla geçinen halka maddi yenden yüklenen külfet onları doğaya tahrib etmeye yöneltilmiş aynı ölçüde yanlış sürdürülebilir sulama politikalarıyla bu oram daha da arttırmış ve gölün korunmasını hızlandırmıştı. Dolayısıyla mevcut olan kapalı sistem adı altında gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınmaya dayalı projelerin ve politikaların ekolojik sisteme, bio- fiziksel çevrenin bir parçası olan insana da yararından çok zarar olduğunu ve uygulama projelerin yeterli olmadığını göstermektedir. Çünkü bu tür projelerin uygulanmasında daha önce de bahsettiğim gibi sermayedarların çıkarları gözlenmekte bunların olumsuz etkileri düşünülmemekte hatta ekosisteme verilen tahribat kendilerine zarar vermediklerinden yok sayılmaktadır. Çünkü oluşan çevre tahribatından sadece yöre halkı etkilenmemekte doğa da etkilenmektedir. Amz unutulmazdır ki doğada hiçbir şey yok olmamaktadır. Aynı ölçü de doğal kaynaklara müdahale edildikçe kendini yenileyemeyecektir ve bu şekilde kısa dönem kar düşünülerek yapılan çevre yönetimi politikaları Kışlalıoğlu' nun da belirttiği olduğu gibi "bepimize bir dünya meydana getirecektir fakat bu dünya kesinlikle bir cennet olmayacaktır" (Kışlalıoğlu,1990: 121).

3.3. Sürdürülebilir Gelişim Çevre Politikalarının Yönetiminde Kurumlar Arasındaki Anlaşmazlıklar ve Etkileri

Türkiye de tüm göller konusunda önemli hukuki boşluklar ve anlaşmazlıklar vardır. Keleş (2002) in belirttiğine göre; karın malı olan göller üzerinde yürürlükteki mevzuata göre İçişleri Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Orman Bakanlığı, DSİ, İl İlçe Özel İdareleri, Mahalli İdareler hak ve yetki sahibidir. Ancak bu haklara karşılık hiçbir yükümlülükleri yerine getirmemektedir. Dolayısıyla durumu kötüye göden göller için hiçbir kurum sorumluluk almaya ve yatırım yapmaya yanaşmamaktadır. Son yıllarda Çevre Bakanlığının sorumluluk göstermesi, yetkileri artırma isteğinden kaynaklanmaktadır. Uygulama da fazla tesiri olmayan "Özel Çevre Koruma Bölgeleri" kurmak bunun örneklerindedir. Daha önce de belirtildiği gibi 1992 de Eber ve Akşehir Gölleri bu kapsama alınmıştır.

Günümüzde hızla arazi uluslar arası kurumun erki gösteren çevreci örgütlenmeler, STK' lar ile DSİ' nin sulak alanlar ve saz kesimleri konusunda karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun en belirgin örnekleri sulak alanları koruma konusunda yapılan çalışmalarda ve projelerde STK ve DSİ nin tutumlarını karşılaştırdığın da görülmektedir. Örneğin Turan (2005) iki kurum arasında ki anlaşmazlığın nedenlerini şu şekilde özetlemektedir:

"...Yönetmelikte tanıyan bölge, Ekolojik okültörme bölgesinden birçok uygulamasıyla sulak alanları yönetmelikle suçlayan Devlet Su İşleri (DSİ), yeni Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğinin iptali için Danıştay'da dava açtı Çevre Bakanlığı tarafından AB direktiflerine ve Uluslararası Sulak Alanlar Sözleşmesi'ne (Ramsar) uygun olarak hazırlanan yönetmelik 17 Mayıs'ta Resmî Gazete'de yayımlanmış. DSİ, yönetmeliğin kendi yasasıyla geliştiğini ve istediği gibi hareket edemediğini belirterek Danıştay'dan yürütmenin durdurulmasını istedi. Sivil toplum kuruluşları (STK) ise Danıştay 6. Dairesi'nde açılan davada müdahil olacaklarını belirterek sert tepki gösterdi. Küç Araştırmaları Derneği ve Dünya Doğayı Koruma Vakfı-Türkiye (WWF-Türkiye) DSİ' yi 50 yıldır istediği gibi hareket etmez ve sulak alanları yok etmekte suçladı (Turan,2005)."

Sonuç olarak kurumların kendi yetkilerini eylem alanlarında; artırabilme mücadelesi kurumlar arasında birçok anlaşmazlığın doğmasına neden olduğu açıktır. Bundan dolayı e'a kurularak yok olan sulak alanlar hususunda yapılacak olan projelerin sadece ratlarla kalmasına neden olmaktadır. Altyapı gelişiminde ki yetersizlik ve yetki anlaşmazlığı

nedeniyle diğer sulak alanlara olduğu gibi Akşehir Gölü'nü de olumsuz etkilemiştir. Bugün göl tamamen kurumuştur. Çünkü kentlerin atık suları doğrudan alıcı ortama bırakılmakta ve katı atıklar valşi depolama yolu ile yok edilmektedir. Yine kurumlar arasındaki yetki anlaşmazlığı nedeniyle düzenli katı atık depoları henüz proje halindedir.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Akşehir Gölü kurumasına neden olan faktörleri problemleriyle birlikte ele aldığımızda sürdürülebilir kalkınma yönündeki uğraşın bilgi düzeyine, niteliğine ve izlediği süreçle ilişkin araştırmaların ortaya çıkardığı sonuçlar şunlardır:

Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak hala insanlığın en zorlu sınavıdır. Akşehir yöre halkı içinde ekonomik farklılıkların yanı sıra, güçlü ve zayıf kesimin yarattığı farklılıklardan kaynaklanan sorunlar hem insanlığa hem de doğaya zarar verdiği açıktır. Çünkü "sürdürülebilir kalkınma" terimi farklı kesimler arasında en basitinden yöre halkı ve kurumlar arasında farklı bölgelerde farklı anlayışlar taşımaktadır. Eko Marksistlerin de belirttiği olduğu gibi mevcut yaşam tarzlarında ki farklılık ve tercihlerin çeşitliliği göz önüne alındığında, bütün toplumların ihtiyaçlarını karşılamak için tek bir tarafa dayalı üretilen projelerin geçerli sonuçlar veremeyeceğini de ortaya koymuştur. Çünkü kapitalizmin insan bilinçlerinde oluşturmuş olduğu ekonomik geçim olgusuna dayalı çıkar çatışmaları nedeniyle uzlaşmaların sağlanamadığı görülmüştür. Bu durumda sürdürülebilir kalkınmaya dayalı yaklaşımlarda farklılıkların doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle çevre yönetimine halkın katılımının sağlanabilmesi içinde etkili bir çevre bilincinin oluşumunu sağlayacak eğitim olanaklarının sağlanmasının önemli bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir kalkınmaya dayalı hazırlanan projeler de "kısa dönemli kar" ı amaçlamaktan vazgeçilerek, uzun dönemli ekolojik değerlerin göz önünde tutularak kurumlar arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan sorunların ve gecikmelerin giderilmesi sağlanması gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Çünkü kurum ve kuruluşlar arasında ki sağlanamayan uzlaşmalar ve kendi politik çıkarlarına yönelik ele almış oldukları projeler sonucunda halka yönelik samimi olmayan uygulamaların Akşehir Gölü'nün kurumasında ne kadar çok etkili olduğu karşımıza çıkmıştır.

Bu çalışma sonucunda ortaya çıkan bir başka önemli olguda insan davranışlarını, sadece ekonomik rasyonellik ve kar peşinde koşma güdüsü olarak değil, aynı zaman da kültürel değişkenlerinde göz önünde bulunması gerektiğidir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma ve katılım kavramlarına yönelik hazırlanan projeler de kültürel değişkenlerinde uygulanması da olumlu sonuçlar verecektir.

Sonuç olarak değişen ekonomik sistem sosyal normlar, kültürleri ve insanoğlunun doğal düzenle ilişkisini algılayış biçimini de değiştirmiştir. Dolayısıyla kapitalizm içerisinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sisteme dayalı politikalarını gerekli düzenlemeler yapılmadıkça Akşehir Gölü'nün tekrar ekolojik sisteme kazandırılması imkansız görünmektedir. Ancak yerel yönetimlerin ve kuruluşların yapması gereken husus insan doğa uyumunun yukarıdan, merkezi devlet uygulamalarına yönelik değil de, yerel halkın katılımını desteğinin alınmasıyla ortak çıkar hususunda konsensüs oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, halkın doğal kaynakların kullanılmasında ve tükenebilirliği hususunda bilinçlendirilerek irade söz sahibi olabilmelerini sağlayabilmektir. Böylelikle Kışlaoğlu'nun aktardığı olduğu gibi " maddencilik yerine manevi değerlerin hakim olduğu, bireycilik yerine toplumsuluk ve insan doğa arasında bütünsellik fikri yeniden gelişecek.

bir toplumsal-ekonomik sistemi yer alması bu yönde projelerin ve uygulamaların yapılması önemlidir" (Kışlalıoğlu, 1999: 260). Bunun yanı sıra enformasyonca bütün insan faaliyetleri için hayati önem taşıdığı: unutulmamalıdır. Parvaiz'te de belirtmiş olduğu gibi; "içinde buldukları doğal çevreye dair enformasyona sahip olmaksızın, toplumların ne varlıklarına sürdürmeleri için gerekli uyarlamaları yapmaları nede durumlarını daha iyiye götürecektir rasyonel kararları alabilmeleri mümkündür" (Parvaiz, 2000: 345).

Akşehir Gölü'nün sorunları ve çözümünde etkili olan faktörler ortaya koyularak: sürdürülebilir kalkınma kapsamında uygulamaya çabaları ve uygulanan politikaların etkili ve analitik edilerek sosyo-ekonomik ve gerekli politik değişimler yapılmadığı sürece sürdürülebilir kalkınmaya dayalı uygulamaların olumlu sonuç veremeyeceği açıktır. Bu doğrultuda yapılması gereken sürdürülebilir kalkınmaya yönelik modelin tekrar gözden geçirilmesinin gerekli olduğu ve tüm cepheci de kapsamlı çabalar gösterilmesini gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ANONYMOUS (1989), *Türkiye'nin Sulak Alanları*, Tükiye Çevre Sorunları Vakfı Yayınları, Ankara.
- ANONYMOUS (1992), *Arsızlaşan Fahiş Akıldarın Kanalizasyonları Kirlenmiş Çeşitli Eber Gölü*, Bolvadin Belediyesi Yayınları, Bolvadin.
- ARUOBA, Çelik (1997), "Çevre Ekonomisi Geliştirme Ekonomisi", iç: Ruşen Keleş (Ed.), İnsan Çevre Toplum, İnce Kitabevi, Ankara, ss.174-175.
- ASMAZ, Hasan (1992), "Sulak Alanlar ve Ramsar Sözleşmesi" *Tabiat ve İnsan Dergisi*, 26.
- AYGÜN, Banu (2006), "Küresel ve Yerel Çevre Sorunlarının Risk Olarak Ayrılanması Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları*, Ankara.
- BOOKCHIN, Murray (1996) *Ekolojik Toplum Doğru*, Çev. Abdülrahman Yılmaz, Aynacı Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT, Veysel (2004), *Değişen Dünyada Sosyoloji*, ALİ Yayınları, İstanbul.
- CİRİK, Sonra, Cengiz METİN ve Meltem CONK (1992), Eber Gölü Su Özellikleri ve Fitoplanktonu Üzerine Araştırmalar, *Eber Gölü ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, 6 Mayıs, Bolvadin-Alıyon.
- DUMAN, Tülay (2006), "Akşehir Gölü'nün Özellikleri ve Sorunları" yayımlanmamış makalesi, Akşehir İlçe Tarım Müdürlüğü, Akşehir.
- DUGAN, Parvaiz (1990), *Sulak Alanların Korunması, Doğal Hayatı Koruma Demeyi*, İstanbul.
- ERDAL, Handan (2008), "Akşehir Gölü Çevre Sorunlarının Sosyolojik Analizi Ve Çözüm Önerileri" Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih Ve Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- ERDEM, Osman (1994), "Sulak Alanların Önemleri ve Türkiye'nin Sulak Alanları", *Eber Çevre Sempozyumu*, Edime, Çevre Vakfı Yayınları.
- ERDOĞAN, İrtim ve Nazmiye EJDER (1997), *Çevre Sorunları Nedenler Çözümler (F-gemen ve Markas Anlayışın İhtikileri Üzerine)*, Doruk Yayıncılık, Ankara.
- ENTZ, Sami (1993), *Edime Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 11.07.1991 gün ve 944 sayılı raporı*, FKTVKK Yayınları, Edime.

- FİŞUNOĞLU, Mzhir, (1985), "Çevre Sorunları ve Ekonomi", *Sağçığı ve Çevre Konferansı*, Ankara.
- FINDIKLI, Remzi (Mart,1996) "Yönetimde Açıklık Açık Yönetim", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 68, Sayı:412.
- GÖRMEZ, Kemal (1989), "Çevre Sorunları ve Çevre politikaları Üzerine Bazı Mülahazalar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 3, Haziran.
- GÖRMEZ, Kemal (2003), *Çevre Sorunları ve Türkiye*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- GÖRMEZ, Kemal (2007), *Çevre Sorunları*, Nobel Yayınları, Ankara.
- GÖRPNAR, Tansu (1987), "Tarih Boyunca Anadolu da Tabiatın Değişimi", *Çevre ve İnsan*, Aralık, Sayı 6.
- GIDDENS, Anthony (2000), *Sosyoloji*, Ayraç Yayınları, Ankara.
- GÜHER, Hüseyin (1996), "Mert, Eriki, Hamam ve Peçinca (İğneada/Kırklareli) Zooplanktonik Organizmaları (Kouifera, Cladocera, Copepoda) ve Mevsimsel Dağılımları", *T.Ü.Fen Bil. Enst. Doktora Tezi*, Nisan-Mayıs-Haziran 1998, Sayı: 27.
- İNANDIK, Hamit, (1965), *Türkiye Gölleri Morfolojik ve Hidrolojik Özellikleri*, İÜ Yayınları, İstanbul.
- İNANDIK, Hamit (1965), *Türkiye Gölleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 1155
- KAPLAN, Ayşegül (1997), *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları, Mülkiyeler Birliği Vakfı Yayınları*, Tezlet Dizisi No:15, Ankara.
- KAZANCI, Nezahatün (1998), "Akşehir Gölünde Güncel Tortullaşma", *47. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildiri Özetleri*, s. 175, Ankara.
- KELEŞ, Rusen (1998), *Kontibilim Teorileri Sözlüğü*, İmge Kitabevi, Ankara.
- KESİCİ, E.(2001) "*Phragmites australis* L.'nin Akşehir Gölü Kıyı Alanlarına Olan Etkileri", *Türkiye Kıyıları 01 III. Ulusal Konf. 26-29 Haziran Yıldız Teknik Üniv.*, İstanbul.
- KIŞLALIOĞLU, Mine (1990), *Çevre ve Ekoloji*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- MENGLİ, Ayşegül, Aigan, Nesrin (2003), *Küreselleşme Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme, AB ve Türkiye Örneği*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- TEKELİ, İlhan (2001), *Sürdürülebilirlik Kavramı Üzerine İncelemeler*, Cevat Geray'a Armağan, *Mülkiyeler Birliği Yayını*, No:25, Ankara.
- TORLAK, Evinç (2005), *Risikotoleran Modeli Olarak Yerel Gündem 21'e Bakış*, Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar. (ed.) Hüseyin Özgür, Nobel Yayını, Ankara
- TURAN, Feryal (2005), "*Sulak Alan Korunmasına Yönelik Politikalar Ve Etkileri*" Yayınlanmamış Makale, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- USLU, Orhan (1998), *Ekonomik ve Ekolojik Uygulamalarda Sürdürülebilir Kalkınmanın Yeri, Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması*, Türkiye Çevre Yayını Vakfı Yayınları, Ankara.